مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندۀ مضمون میباشد، عقیدۀ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

پژوهش و تهیه: ف، هیرمند ۲۰۲۵/۰۷/۱۷

افغانستان و انرژی هسته یی

قسمت دوم

برخی از ابعاد حقوقی انرژی اتومی

افغانستان مانند سایر دول و مانند سایر ملل حق وجودی، حق سالم بودن، حق مصئونیت، حق امنیت، حق داشتن یک ملت مصئون از هر خطر آشکار و پنهانی و حق دفاع از خود در برابر هر تعرض ونفوذ دشمنانه در ساحۀ ارضی اش و شهروندان خود را دارد، افغانستان حق دارد دارای تأسیسات صلح آمیز انرژی هسته یی باشد و حق آن است که از این انرژی جهت پیشرفت مادی و معنوی خود و مردمش استفاده نماید و کشور آباد، قوی و دارای توانایی دفاع از خود باشد.

و نیز دارای این حق است که مانع آن فعالیت های نامجاز هسته یی همسایگان گردد که به منافع حیاتی ما آسیب بزند به این اساس افغانستان تمام حقوق خویش را در زمینۀ دسترسی به انرژی اتومی صلح آمیز و حق مصئونیت droit de protctions را دارا می باشد، که از هر واقعه و فاجعۀ عمدی و غیر عمدی و سهوی در قلمرو خود در امان بوده و احساس امنیت نماید. افغانستان عضو پیمان منع گسترش هسته یی NPT (از سال 1967) بوده و نیز در آژانس بین المللی انرژی اتومی (از سال 1957) عضویت دارد. بنابران به استناد مواد پیمان متذکره حقوق آن کاملاً قابل تشخیص و ثابت می باشد .

حقوق انرژی هسته یی به حیث یکی از شعبات حقوق عامه و بین المللی در نظر گرفته شده است و مسایل حقوقی مربوط به انرژی اتومی در همین حوزه مطالعه میگردد و این تعریف را برای آن داده اند : «حقوق هسته ایی مجموعه ایی از فعالیت های خاص حقوقی در مسیرقانونی شدن عملکرد اشخاص حقیقی و حقوقی دخیل در حوزه کاری هسته یی از جمله فعالیت های مرتبط با مواد انفلاق پذیر، تشعشع یونیزه کننده و قرارگیری در معرض منابع طبیعی تشعشع را در برمی گیرد که باید در مسیرتضمین اصول حقوق هسته یی از جمله اصل امنیت، اصل ایمنی، اصل جبران خسارت، اصل شفافیت و...گام بردارد»

خطوط اساسی حقوق هسته یی را می توان چنین تفسیر نمود که اشخاص حقوقی و حقیقی که در امور هسته یی دست اندر کار اند مشمول مکلفیت های این حوزۀ حقوق خواهند بود، مکلفیت های این حقوق رعایت ایمنی، امنیت، اصل جبران خسارت وشفافیت، در عمل و نظر شخصیت های مشمول این حوزه می باشد .

تعریف بالا مبین این مطلب نیزاست که افغانستان با داشتن منابع وافر مواد طبیعی اولیۀ انرژی اتومی (یورانیوم) یکی از ممالک اصلی در حوزۀ انرژی اتومی تشخیص می شود و نه یک کشور حاشیوی و منفعل در این حوزه...

با استناد به مقدمۀ پیمان NPT و بند"2" مادۀ"4" آن افغانستان حق دارد، از دانش های مربوط این عرصه از سایر دول عضو بهره مند گردد. و هم سامان الات و تجهیزات آنرا از سایر کشور ها بدست آورد. در همین مادۀ "4" از توسعۀ این انرژی در چوکات مقاصد صلح آمیز به کشور های روبه انکشاف نیز اشاره گردیده است.

به این ترتیب در بارۀ حق داشتن و استفاده از انرژی اتومی برای افغانستان تردیدی باقی نمی ماند.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

واما چگونه فعالیت های هسته یی دیگران را – که به "مصالح علیای کشور" (بند یک پراگراف یک مادۀ 10 اساسنامه) آسیب بزند – جلو گیری کرده و مانع آن گردید، این امریست که در متون کنوانسیون های مربوط مادۀ مشخصی را در بارۀ آن نمی توان یافت.

یک سند دیگر بنام کنوانسیون ایمنی انرژی اتومی تأریخی جون 1994 که در اکتوبر 1996 نافذ گردید، وجود دارد که به صورت کلی ایمنی مراکز هسته یی ممالک عضو را مدنظر قرار داده است، مندرجات این سند دو موضوع را مطرح کرده است؛ مکلفیت های ملی داخلی ممالک عضو دارای نیروی هسته یی و دیگراصول طرز العمل، بین المللی مبنی بر اطمینان ازحالت و وضعیت ایمنی ممالک ناظر بر امنیت فعالیت و چگونگی امور مربوط به عرصۀ هسته یی آنها می باشد که شامل تمام ممالک میگردد، چه عضویت آژانس را داشته باشند و یا نه داشته باشند. کنوانسیون مکلفیت های را بر عهدۀ دولت های که دارای نیروی هسته یی اند، گذاشته است. این سند بین المللی در واقع نکاتی را که در اساسنامۀ آژانس بین المللی نیروی هسته یی مربوط به امنیت کار با نیروی هسته یی درج گردیده، به صورت مشخص و مشرح در این کنوانسیون ثبت نموده اند که در آن بیشتر مکلفیت های دولت های عضو دارای انرژی اتومی (هسته یی) را بر شمرده شده است در متن کنوانسیون صرف به مرکز ریاکتور های انرژی هسته یی توجه معطوف گردیده، ولی به دو موضوع حساس مانند "فضله یا زباله یا خاکستر مواد انرژی هسته یی" و نیز به "انتشار تشعشعات رادیو اکتیفی" تماسی گرفته نه شده است.

درست همین دو منبعۀ ریسک است که در کنار سایر آسیب های محتمل، باید افغانستان از مصئونیت در برابرآن اطمینان و تعهد بدست آورد و چنین مفادی در کنوانسیون های مربوط به چشم نمی خورد، متخصصان این حوزه کاستی عمدۀ میثاق (کانوانسیون) ایمنی را فقدان مصئونیت در برابر همین دو رسیک تشخیص نموده اند.

قبل از فاجعۀ چرنوبیل (1986 در اوکراین جز شوروی سابق) که به اثر آن مناطق خیلی دور دست به تشعشعات اتومی ملوس و آلوده گردید، ضرورت جدی تصویب یک سند الزامی بین المللی در زمینۀ امنیت انرژی اتومی احساس شد که واقعۀ "فوکو شیما" (که در مارچ 2011 به اثر زلزله و سونامی در جاپان به وقوع پیوست) درستی این توقع کاملاً به صورت واضح پدیدار گردید.

اساسنامۀ آژانش بین المللی انرژی هسته یی(AIEA) مادۀ 10در پراگراف یک بند"1" خود چنین می گوید: «1 - بند 1 :چنانچه هر یک از طرفهای پیمان تشخیص دهد که حوادثی فوق‌العاده مربوط به موضوع این پیمان مصالح علیای کشورش را به مخاطره افگنده است، حق خواهد داشت در اعمال حق حاکمیت ملی خود از پیمان کناره‌گیری کند. طرف مذکور باید این کناره‌گیری را با اخطار قبلی سه ماهه به کلیه دول دیگر طرف پیمان و به شورای امنیت ملل متحد اعلام نماید.

اخطار مذکور باید حاوی بیان و شرح آن حوادث فوق‌العاده‌ای باشد که به نظر دولت مورد بحث مصالح علیای کشورش را به مخاطره انداخته است.» به استناد این بند مادۀ 4 پیمان و معانی فحوای، آن افغانستان حق تقاضای حالتی را دارد که امنیت آن از لحاظ فعالیت های اتومی کشور های همسایه اش ضمانت گردد و همسایه ها حق حیات موجودات زنده در قلمرو ما و حق سالمیت محیط زیست ما را محترم شمرده و رعایت کنند، نه آنکه افغانستان تقاضای کناره گیری از پیمان را داشته باشد.

در اسناد بین المللی ناظر بر امنیت و ایمنی امور اتومی و به محافظت و مصئونیت ممالکی که دارای این انرژی نیستند ولی از داشتن این انرژی در کنار شان می توانند مواجه به خطرات آن باشند، کمتر مقرره ای به چشم خورده است. اما مقرراتی اند که برای تمام جهان (انسان ها و حیات طبیعی یا محیط زیست) طرح و تصویب شده اند که این مقررات نگاه عام و عمومی داشته و آنطور که وضعیت مشخص و موقعیت حساس کشورها، مانند کشور ما را در نظر داشته باشد نمی

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بڼې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکې په ځير و لولئ

توان ماده و مفادی را در کنوانسیون های مربوط تشخیص و دستیاب نمود تا احیاناً اگر آسیبی متوجه آنها گردد، به طور مشخص به استناد آن ماده مانع آن گردید و یا به آن آسیب اعتراض نمود .

بند 5 پراگراف الف مادۀ سوم اساسنامۀ آژانس بین المللی انرژی اتومی از "تدابیر احتیاطی" یاد میکند که متوجه بعضی از فعالیت های ممالک دارای نیروی هسته یی اند و این تدابیر می تواند توسط قرارداد های دو ویا چند جانبه تعمیم و تنفیذ گردد و یا در قوانین ممالک گنجانیده شده و رعایت شود، انگار اساسنامه تأمین شیوه های ایمنی را بر خود کشور ها گذاشته است. که این شیوه مسئلۀ تحقق امنیت فعالیت های هسته یی را به خود دول محول خواهد نمود .

اساسنامه درمادۀ نُهم، پراگراف الف و بند ح مشعر است:« مؤسسه مسئول انبار کردن و حفاظت موادی است که در تصرف دارد و باید اطمینان حاصل کند که مواد مزبور اولاً از تغییرات جوی ثانیاً از نقل و انتقال و یا مصارف غیر مجاز ثالثاً از لطمه و انهدام منجمله خرابکاری رابعاً از تصرف قاهرانه مصون خواهد بود. مؤسسه در مورد انبار کردن مواد انفلاق پذیر مخصوص باید مراقبت نماید که مواد مزبور از نظر جغرافیایی به قسمی توزیع گردد که مقادیر زیادی از آن در یک کشور یا در یک منطقه جهان تمرکز نیابد.» تذکرات این بند می تواند به منظور تأمین امنیت نیز مورد استناد قرار داده شود، درست است که هدف اصلی مفاد این مواد، آنچه که از آن استنتاج میگردد نه خواهد بود ولی معانی و تعابیر و تفاسیر استخراجی به هیچ صورت مغایر روحیه و نیات اصلی اساسنامه نمی باشد و این نوع استخراج معانی مثبته و با نیت خیر و صلح خواهانه تا حدودی در روند تفاسیر رائج می باشد .

در نتیجه می توان چنین خاطر نشان نمود که افغانستان در زمینۀ داشتن و استفاده از انرژی اتومی حق مسلم را حایز است. در موضوع مصئونیت و امنیت حفظ محیط زیست و حیات طبیعی اش و تدابیر و طرق متفاوت بدست آوردن ضمانت های لازم به مفاد و مواد کنوانسیون های که در بالا از آن یاد آوری گردید، می تواند استناد نماید. به همین ترتیب در صورتی نکات آتی به مسایل مورد نظر رهگشا باشد، از آن استفاده گردد:

-مسئولیت ایمنی، امنیت و حفاظت ساحۀ ارضی کشور، انسان ها و سایر زنده جان ها وبه طور کامل حفاظت محیط زیست بر عهدۀ حکومت افغانستان می باشد.

-به علت آنکه افغانستان از سوی دول برخوردار از انرژی اتومی نظامی محصور هست، و خود در جملۀ ممالک غیر برخوردار قرار دارد، می تواند تقاضای موارد آتی را برای خود کاملاً مؤجه و اصولی بداند .

-دول همسایه های قریب به افغانستان از آزمایشات زروی شان معلومات دهند؛ این معلومات شامل ماهیت آزمایش، سطح و اندازۀ انفلاقی آن، فاصلۀ محل آزمایش از نقطۀ صفر خط مرزی یا سرحدی، روز و ساعت آزمایش، ابلاغ هر گونه خطا و اشتباه و یا انفلاق های غیر عمدی، یا عمدی، یا انفلاق به علت ارتکاب عمل جرمی و یا انفلاق به سبب حوادث طبیعی "فورس ماژور" و یا به هر علت دیگر به وقوع بپیوندد، بدون تعلل به جانب أفغانستان اطلاع داد ه شود.

-در صورت وقوع انفلاقات فوق، ساحۀ فراگیر شدن تشعشعات یا ساحۀ مورد آلوده گی باید جداً اخبار گردد.

-آژانس بین المللی انرژی هسته یی معیاری بودن و استندرد بودن فعالیت های مهم هسته یی همسایه های ما را تأئید نمایند.

-زباله، فضله، خاکستر، تفاله و هرگونه بقایای موادی که بعد از انفلاق به جا می ماند، و هم موادی که خاصیت رادیو اکتیفی خود را در حد خطرناک آن حفظ کرده باشد، در ساحۀ ارضی افغانستان از انداختن و جابجایی کردن آن جداً خودداری و ممانعت به عمل آید، اگر قبل از این چنین عملی صورت گرفته باشد باید محل مشخص آن خاطر نشان گردد تا تدابیر ایمنی لازم رویدست گرفته شود

-در صورت بروز عواقب ناگوار آلوده گی تشعشعات، همسایه ای که در انداختن زباله های اتومی دست داشته، جبران خساره نماید .

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارئ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دليکني د ليکنيزي بني پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليږلو مخکي په ځير و لولئ

-حفاظت و نگهداری منابع معدنی و مواد خام معدنی که در تکنولوژی اتومی از آن برای تولید یورانیوم غنی شده استفاده می شود.

حالا که منطقهٔ شرق میانه به فکر هر چه بیشتر مجهز شدن شان به انرژی هسته یی خواهند افتاد، ما در وطن خود منابع وسیع مواد خام این انرژی را در اختیار داریم که باید به نرخ مناسب و معادل نرخ بین المللی این مواد به فروش برسند قبل از این مقدار زیاد مواد نامبرده در زمان اشغال توسط روسها و بعداً توسط اشغالگران امریکایی به سرقت و به یغما برده شده است، این رویداد ها مساعی لازم را پیش رو می گذارد دارد تا این منابع از دستبرد دزدان داخلی و خارجی محفوظ بماند .

طوری که محتوای مادهٔ 20 اساسنامه مشخص نموده است، مشخصات مواد منفلقهٔ اتومی مثل یورانیم غنی شده و یورانیوم مادهٔ اولیه که در طبعیت یافت می شود، کشور ما دارای یورانیوم مادهٔ اولیهٔ طبیعی می باشد که بنابه ارزشش ما را در حفظ و نگهداشت آن بیشتر مکلف خواهد ساخت.

- به استخدام متخصصان اهل سلک و آگاه و مجرب در ادارهٔ مربوط أمور هسته یی توجه گردد، این متخصصان در داخل و خارج کشور که اتباع خود کشورباشند در این رشته استخدام شوند تا ازتوانایی های علمی و تکنولوژیک شان برای وطن استفاده شود .

ادامه دارد

یادداشت: مأخذ و منابع این تحقیق در اخیر قسمت سوم تذکر می یابد.

آر شیف:مطالب نشر شدهٔ آقای ف، هیرمند

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکني د لیکنيزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ